

2024

พระบรมราชาธิราช
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชดำรัสในที่สมาคมต่าง ๆ

เกียรติก้องคำขวัญ ทวี ปริยมาโนช

พิมพ์ในการปลงศพของคุณ

นางบุญ ปริยมาโนช ผู้มารดา

๕ ๔
เมื่อขบถาะ พ.ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

พระบรมราชาธิราช

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
คึกคักพระราชดำริสในที่สุดมาคนต่าง ๆ

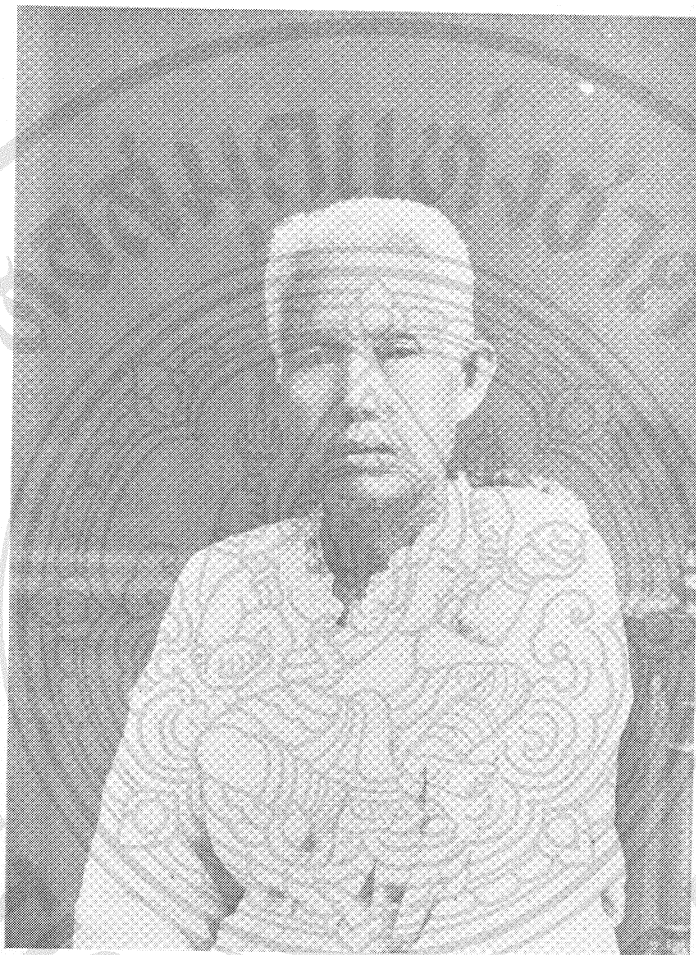
นายร้อยตำรวจตรี เทวี ปรีขัณมาโนช

พิมพ์ในการปลงศพของคณ

นางบุญ ปรีขัณมาโนช ผู้มารดา

กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

นางบุญ ปรีมาณิช

๒๔๐๕-๒๔๖๘

คำนำ

นายร้อยตำรวจตรี ทวี ปรีขมาโนช จะทำการปลงศพสนองคุณ นางบุญ ปรีขมาโนช ผู้มารดา ใครจะพิมพ์หนังสือเป็นของชำร่วยในงานนี้สักเรื่องหนึ่ง ได้มาขอเลือกหนังสือที่ราชบัณฑิตยสภา พอใจพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงขออนุญาตเพื่อพิมพ์ในงานนี้ กรรมการได้อนุญาตให้ตามประสงค์

หนังสือพระบรมราโชวาทนี้ กรรมการหอพระสมุดสำหรับพระนครได้เลือกคัดจากพระราชดำรัสต่างๆ ตัดเอาเฉพาะที่เป็นคติเครื่องแนะนำสั่งสอนมารวมพิมพ์ในงานพระศพสมเด็จพระเจ้าพญาเธอ กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัยเมื่อพ.ศ. ๒๔๖๒ ครั้งหนึ่งแล้ว แต่มิค่อยฉวยยังไม่แพร่หลาย หวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ได้รับไปอ่านเป็นส่วนมาก

กรรมการราชบัณฑิตยสภาขออโมทนาในกศถณูราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งนายร้อยตำรวจตรี ทวี ปรีข

๒
มาโนช ไทข้าไผ่เป็นชาติทานมัย สมองคุณมารดา
ด้วยความตัญญูกตเวที ขออำนาจกุศลวิธานนี้
สำเร็จวิบากสุขแก่ท่านผู้มรณะตามฐานอินทพร เทอญ

๑๖ พฤษภาคม

นายกราชบัณฑิตยสภา
วันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐

สารบัญ

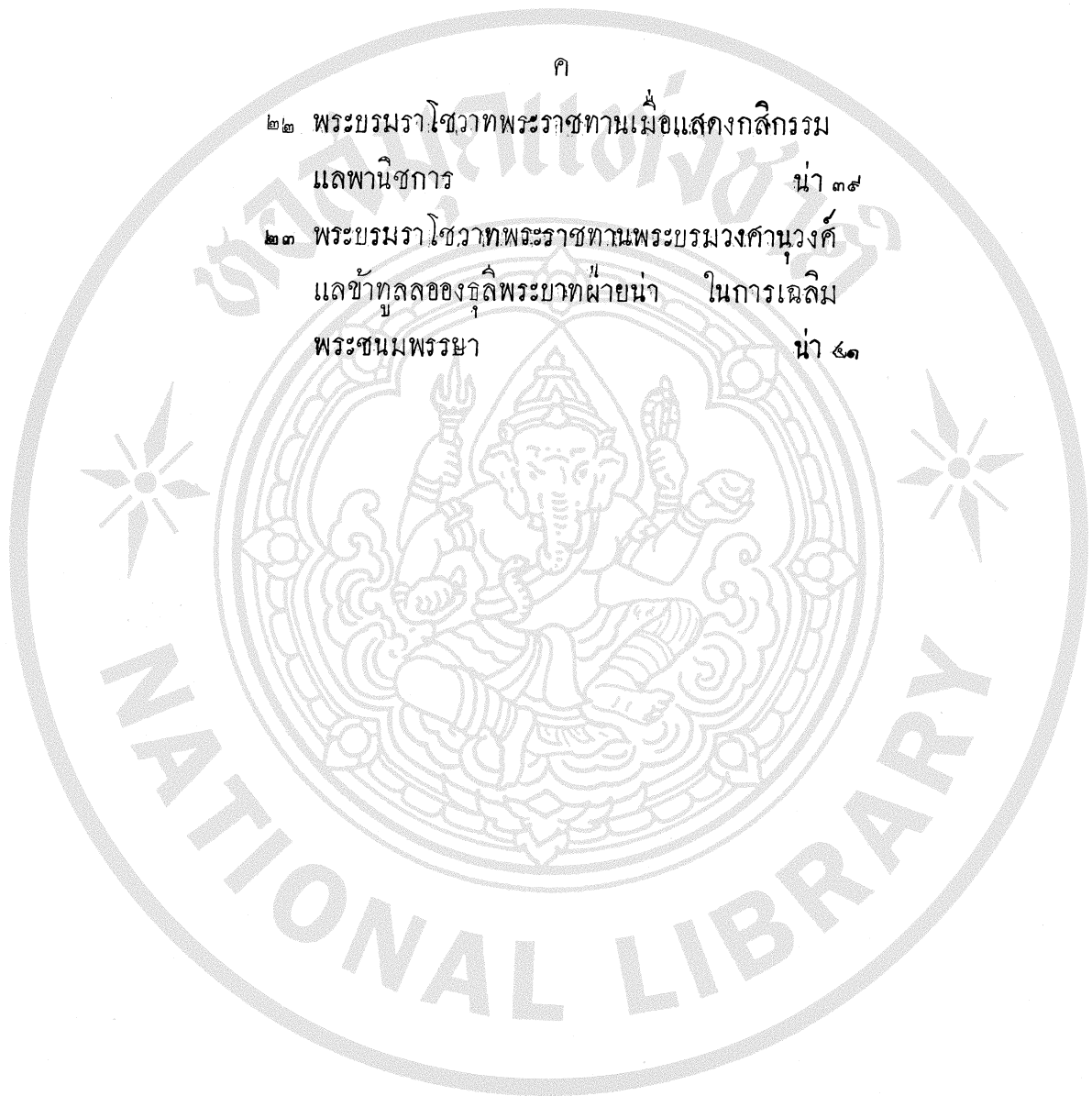
- ๑ พระบรมราชาบาทพระราชนันทาทิพยภคองค์
ไปปราบฮ่อที่เมืองหลวงพระบาง หน้า ๑
- ๒ พระราชดำรัสแก่พระสงฆ์ในการที่ตรวจสอบพระ
ไตรปิฎก หน้า ๓
- ๓ พระบรมราชาบาทพระราชนันทาทิพยภคองค์
ส่วนกุหลาบ หน้า ๖
- ๔ พระบรมราชาบาทพระราชนันทาทิพยภคองค์
ส่วนกุหลาบ หน้า ๘
- ๕ พระราชดำรัสในการเริ่มทำทางรถไฟสายนคร
ราชสีมา หน้า ๙
- ๖ พระบรมราชาบาทเมื่อพระราชทานธงชัยเฉลิมพล
แก่กรมทหารบก หน้า ๑๐
- ๗ พระบรมราชาบาทที่ ๑ พระราชทานนายทหาร
แลพลทหารเรือคราวเสด็จยุโรป หน้า ๑๑

- ๘ พระบรมราชาธิราชที่ ๒ พระราชทานนายทหาร
แลพลทหารเรือคราวเสด็จยุโรป หน้า ๑๓
- ๙ พระบรมราชาธิราช พระราชทานนักเรียนไทย
ที่ศึกษาวิชาอยู่ในประเทศอังกฤษ หน้า ๑๗
- ๑๐ พระราชดำรัสแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้แทน
รัฐบาลต่างประเทศ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท
เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป หน้า ๑๘
- ๑๑ พระราชดำรัสแก่พระสงฆ์ คณะธรรมยุติกนิกาย
วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป หน้า ๒๑
- ๑๒ พระราชดำรัสแก่พระสงฆ์ทั้งหลาย เมื่อเสด็จ
กลับจากยุโรป หน้า ๒๒
- ๑๓ พระบรมราชาธิราชพระราชทานประชาชน
เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป หน้า ๒๔
- ๑๔ พระบรมราชาธิราชพระราชทานนักเรียนในกรุงเทพฯ
เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป หน้า ๒๗

- ๑๕ พระบรมราโชวาทพระราชทานสมาชิกกรรมาธิการ
สโมสรมือเสด็จกลับจากยุโรป หน้า ๓๐
- ๑๖ พระบรมราโชวาทพระราชทานข้าราชการในพระองค์
มือเสด็จกลับจากยุโรป หน้า ๓๑
- ๑๗ พระบรมราโชวาทพระราชทานเมื่อเฉลิมพระชนม
พรรษา ๖๖ ปี หน้า ๓๓
- ๑๘ พระบรมราโชวาทพระราชทานเมื่อกรมทหารบก
ทูลเกล้าฯ ถวายคทาจอมพล หน้า ๓๔
- ๑๙ พระบรมราโชวาทพระราชทานประชาชนที่ถวาย
พระบรมรูปทรงม้า ในการพระราชพิธีรัชมังคลา
ภิเษก หน้า ๓๕
- ๒๐ พระบรมราโชวาทพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์
และข้าทูลลอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้า ในการเฉลิม
พระชนมพรรษา หน้า ๓๗
- ๒๑ พระบรมราโชวาทพระราชทานนักเรียน
นายร้อย หน้า ๓๘

ค

- ๒๒ พระบรมราชาโหวาทพระราชทานเมื่อเสด็จกลักรม
แลพานิชการ หน้า ๓๘
- ๒๓ พระบรมราชาโหวาทพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์
แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทผายนำ ในการเฉลิม
พระชนมพรรษา หน้า ๔๑

พระบรมราโชวาท
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
คัดจากพระราชดำรัสในที่สมาคมต่าง ๆ

๑ พระบรมราโชวาทพระราชทานทหารที่ยกกองทัพ
ไปปราบฮ่อที่เมืองหลวงพระบาง

เมื่อขึ้น พ.ศ. ๒๔๓๐

ทหารทั้งปวง จิตใจที่รับราชการเป็นทหาร
เป็นพนักงานที่จะต้องต่อสู้ข้าศึกศัตรู ย่อมกันไม่ให้มา
ทำอันตรายแก่ ความ สงบ เรียบ ร้อย ของ บ้าน เมือง เรา
เพราะฉะนั้น โอกาสที่ทหารจะได้ทำการตามตำแหน่งของ
ตัวหาความชอบความดี โดยแสดงให้ปรากฏเห็นความ
กล้าหาญ แลความอดสาหัส ความจงรักภักดีต่อเจ้าของตัว
แลบ้านเมืองของตัว ก็ในเวลาที่มีภารกิจ เพราะฉะนั้น
ในเวลาอันเป็นช่องอันดีแล้ว ที่ทหารทั้งปวงจะได้แสดง
ความดีของตัวเช่นนั้น เราหวังไว้ว่าราชการที่ขึ้นไป

ปรายปรายข้าศึกสำเร็จล่วงมาแล้ว ที่ผู้ไปทำการโดย
 ความกล้าหาญความซื่อตรง ได้รับเครื่องราชอิศริยยศ
 ในเวลานั้น แสดงให้คนทั้งปวงปรากฏเห็นทั่วไปในความ
 คึกของตัว ผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยยศนั้นคงจะเป็นตัวอย่าง
 และเป็นทมนัใจของทหารทั้งปวงซึ่งจะขึ้นไปทำการ คึกใน
 ครั้งนี้อีก ว่าการซึ่งจะทำให้มัน คงจะได้ชัยชนะเหมือน
 อย่างซึ่งมีชัยชนะมาแล้ว และจะได้มีชื่อเสียงปรากฏ
 เช่นการซึ่งได้ทำมาครั้งก่อน เราขอให้ทหารทั้งปวงมี
 น้ำใจกล้าหาญที่จะสู้รบต่อข้าศึก แลทนต่อความลำบาก
 ซึ่งเป็นหน้าที่ของทหารจะต้องเป็นเช่นนั้น ด้วยความมุ่ง
 หมายที่จะต้องปราบข้าศึก ซึ่งเป็นศัตรูต่อความสงบ
 เรียบร้อยของบ้านเมือง ให้พ่ายแพ้กลับคืนความสุข
 ความสงบเรียบร้อยของไพร่บ้านพลเมือง ในพระราช
 อาณาเขตฝ่ายทิศเหนือนี้ให้คงที่ดังแต่ก่อน ด้วย
 ความจงรักภักดีต่อเจ้าของตัว แลรักใคร่บ้านเมืองกับ
 พวกราษฎรทั้งปวงซึ่งเป็นพวกเดียวกัน เราขออำนวย

พรให้ทหารทั้งปวงบรรดาซึ่งจะไปราชการทัพครั้งนี้ จง
ปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง คือ ศัตรูภายใน กล่าวคือ
ความไม่เจ้บต่าง ๆ ศัตรูภายนอก คือ ข้าศึกซึ่งจะไป
ต่อสู้กันอย่าให้ทำอันตรายอันใดแก่ทหารทั้งปวงได้ ขอ
ให้มีอำนาจแลกำลัง อาจปราบปรามข้าศึกศัตรูทั้งหลาย
ให้แพ้ยาวขาดได้ทั้งประสงค์ จะไปเป็นเกียรติยศ
แลชื่อเสียงของกรมทหาร แลตัวผู้ซึ่งไปทำการปรากฎ
ไปสืบช่วยตรแลหลาน

๒ พระราชดำรัสแก่พระสงฆ์
ในการที่จะตรวจสอบพระไตรปิฎก

เมื่อพุทธศ. ๒๔๓๑

การซึ่งมีความประสงค์จะให้ตรวจสอบพระไตรปิฎก
ลงพิมพ์ไว้ในครั้งนั้น ทวยเห็นว่าแต่ก่อนมา ประเทภ
ทนต์ขอพระพุทธรูปสาสนายังมีอำนาจปกครองบ้านเมืองไทย

ลำพังตัว พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้ถือพระพุทธศาสนา
 ใดทำนุบำรุงอุดหนุนการศาสนาอยู่หลายประเทศด้วยกัน
 คือ เมืองลังกา เมืองพม่า เมืองลาว เมืองเขมร
 แลกรุงสยาม เมื่อเกิดวิบัติอันตรายพระไตรปิฎกขาด
 สูญบกพร่องไปในเมืองใด ก็ได้เจ้าครุฑหิวย้ายกันมา
 ลอกคัดลอกขียนบริบูรณ์ถ่ายกันไปกันมาได้ แต่ในการ
 ทุกวันนี้ประเทศลังกาแลพม่าตกอยู่ในอำนาจอังกฤษ ผู้
 ปกครองรักษาย่านเมืองไม่ได้ถือพระพุทธศาสนา ก็
 ทำนุบำรุงแต่อาณาประชาราษฎร์ไพร่บ้านพลเมือง หา
 ใ้ก่อหนุนการพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ พระ
 สงฆ์ซึ่งปฏิบัติตามพระพุทธศาสนาก็ต่างคนต่างประพฤติ
 ตามลำพังตน คนที่ชั่วมากกว่าคืออยู่เป็นฆราวาส ก็ชัก
 พาให้พระปริยัติธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าวิบัติผิด
 เลี้ยนไปตามอริยาครุฑ ส่วนเมืองเขมรนั้นเล่าก็ตกอยู่
 ในอำนาจของฝรั่งเศส ไม่มีกำลังที่จะอุดหนุนพระพุทธ
 ศาสนาให้เป็นการมั่นคงถาวรไปได้ ส่วนเมืองลาวอยู่

ในพระราชอาณาเขต เจ้านายแลไพร่บ้านพลเมืองกันย
 ถือพระพุทธรูปปฏิมาปฏิมาไป ด้วยเจือเป็นผีสง
 เทวคา จะเอาเป็นหลักฐานมั่นคงก็ไม่ได้ ถ้าพระไตร
 ปิฎกวิปริตเคลื่อนคลาไคไปในเวลานี้ จะหาที่สอบสวน
 ลอกคักเหมือนอย่างแต่ก่อนนั้นไม่มีแล้ว การพระ
 พุทธศาสนายังเจริญมั่นคงถาวรอยู่แต่ในประเทศสยามนี้
 ประเทศเดียว จึงเป็นเวลาสมควรที่จะสอบสวนพระไตร
 ปิฎกให้ถูกต้องบริบูรณ์ แล้วสร้างขึ้นไว้ให้มากฉบับแพร่
 หลาย จะได้เป็นหลักฐานเชื้อสายของศาสนธรรมคำสั่ง
 สอนแห่งพระพุทธเจ้าสืบไปภายหน้า ก็ธรรมเนียมใดที่พระ
 พุทธเจ้าได้ตรัสสั่งสอนย่อมเป็นธรรมเนียมวิเศษอุดมยิ่ง ซึ่ง
 จะทำให้สัตว์พ้นจากทุกข์ภัยได้ โดยจริง เป็นธรรมวิเศษ
 เทียงแท้ ย่อมจะเป็นที่ปรารถนาของผู้ซึ่งมีบุญญาไถ่แล้ว
 เรียนไตรปิฎกแล้วปฏิบัติตาม ได้รับผลมากน้อยตาม
 ประสงค์ ก็คงจะยังมีผู้ซึ่งจะอยากเรียนรู้เพื่อปฏิบัติตาม
 สืบไปภายหน้าเป็นแท้ จึงเป็นธรรมที่ควรสงวนไว้ให้เป็น

ประโยชน์แก่ชนภายหน้า จึงได้คิดจัดการครั้งนี้ เพื่อจะ
รักษาพระไตรปิฎกไว้ไม่ให้วิปริตผิดผัน เป็นการยกย่อง
บำรุงพระพุทธศาสนาให้คงมั่นถาวรสืบไป เพราะฉะนั้น
จึงขออาราธนาพระเถรานุเถระ แลพระสงฆ์ทั้งปวงให้ปลง
ใจเห็นแก่พระพุทธศาสนา แลมีความเมตตากรุณาแก่
ชนทั้งปวง ช่วยชำระสอบสวนพระไตรปิฎกให้ถูกต้อง
บริบูรณ์ เป็นเครื่องเกื้อกูลแก่ความตั้งมั่นของคำสอน
พระพุทธเจ้าสืบไปภายหน้า

๓ พระบรมราชาบาทพระราชนักเรียน

โรงเรียนสวนกุหลาบ

เมื่อขณล พ.ศ. ๒๔๓๒

ถึงว่าการที่เรียนวิชาหนังสือมากไม่เป็นการเที่ยง
แท้ ว่าจะทำให้ผู้รู้เป็นคนที่อย่างเดียว ด้วยเหตุ
ว่าความประพฤตินั้นเดิมของผู้นั้นเมื่อได้วิชาแล้ว แต่
ชอบใจในทางประพฤตินั้นก็จะพาไปให้ชั่ว ถ้าชอบใจใน

ทางประพจน์ก็ทำให้ได้ เป็นความจริงอยู่ ก็แต่
 เกิดมาเป็นมนุษย์ เมื่อเรียนรู้แล้วย่อมจะอยากประพจน์
 การซึ่งตัวเห็นว่าเป็นความค้อยด้วยกันทั่วหน้า ถึงแม้ว่า
 ทางประพจน์ซึ่งผู้คิดเห็นว่าดี จะไม่เป็นที่สรรเสริญ
 ไปได้ทั่วหน้าว่าดีจริงโดยรอบคอบ ก็คงยังมีความค้อย
 ในความประพจน์นั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ที่คิดเห็นว่าดี
 จึงอาจยืนยันว่าเป็นความดีได้ เพราะฉะนั้นการเรียนรู้
 ของคนทั้งปวง คงจะเป็นเหตุทำให้ตัวผู้เรียนรู้ดีขึ้นได้
 อย่างใดอย่างหนึ่งมากกว่าทำให้ชั่วเสียไป เพราะ
 เรียนรู้หลายสิ่งเท่า แลคงจะมีส่วนที่โตมาข้างดี มาก
 กว่าผู้ที่ไม่ได้เรียนรู้เป็นแน่แท้ ไม่พึงสงสัยเลย เพราะ
 คนควรแล้วทนทนเรียนทั้งปวงจะว่าเรียนวิชาความรู้แล้ว
 เลิกพนข้อปฏิบัติแต่ที่ดั่งนั้นก็ยิ่งแล้วประพจน์ตาม จะได้
 เจริญประโยชน์ความสุขแก่ตนเป็นทางที่หาเกินโดยชอบ
 ธรรม เป็นที่ทั้งแห่งวงศ์ตระกูลของตนสืบไปภายหน้า

๕ พระบรมราโชวาทพระราชทานนักเรียน

โรงเรียนสวนกุหลาบ

๕ ๔

เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๓๓

เราขอเตือนนักเรียนทั้งปวงให้ไตร่ตรองในการที่จะร่ำเรียนให้รอบคอบ วิชาหนังสือไทยนั้น เมื่อรู้ก็แล้วพอทำการได้จริงอยู่ แต่เมื่อไม่รู้หนังสืออังกฤษด้วยแล้วจะรู้สึกคับแค้นใจเมื่อภายหลัง เพราะเหตุว่าสำหรับตำราวิชาการต่าง ๆ ซึ่งเขาลงพิมพ์ไว้เป็นภาษาต่างประเทศ มีภาษาอังกฤษเป็นต้น มากมายหลายหมื่นหลายแสนฉบับ การที่จะร่ำเรียนให้รู้วิชาต่าง ๆ ในเวลานี้ต้องอาศัยอ่านภาษาอังกฤษ เพราะผู้ซึ่งจะสามารถแปลหนังสือสำหรับตำราวิชาการเหล่านั้นลงเป็นภาษาไทย สำหรับที่จะให้ไทยเราเล่าเรียนนั้นมันน้อยวันนัก เวลาที่ไม่พอ คนก็ไม่พอที่จะแปลเป็นภาษาไทยได้ จำต้องเรียนจากภาษาอังกฤษ วิชาการอันใดซึ่งจะมีในหนังสือไทยนั้นน้อยนัก ว่าโดยที่สุดเพียงแต่ผู้

อ่านหนังสือรักสนุกอย่างเดียว ถ้าได้อ่านหนังสืออังกฤษ
แล้วก็ได้รู้สึกความสนุกเพลิดเพลินใจกว้างขวางขึ้นกว่า
ที่อ่านหนังสือเรื่องไทย ๆ ที่มีอยู่มากนัก เพราะฉะนั้น
การที่รู้หนังสืออังกฤษ เป็นลาภอันวิเศษของนักเรียน
ซึ่งจะหาได้ ในการเล่าเรียน ถึงแม้ว่าผู้ที่เล่าเรียนใน
เมืองเราจะเป็นผู้พูดภาษาไม่ชัดก็จริง เรียนหนังสือ
อังกฤษไม่สู้คล่องแคล่ว ก็อย่าท้อใจ รู้ อ่านรู้แปลได้แล้ว
พอที่จะได้ประโยชน์เป็นอันมาก จะทำให้ทางหากิน
หรือหาชื่อเสียงของนักเรียนผู้นั้นสะดวก ได้มีผลไพศาล
ดีกว่าที่รู้เพียงหนังสือไทยอย่างเดียวเป็นอันมาก

๕ พระราชดำรัสในการเริ่มทำทางรถไฟ

สำนักราชเลขา

เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๓๔

เราได้รู้สำนึกแน่ว่า ธรรมชาติความเจริญรุ่งเรือง
ของประชุมนั้น ย่อมอาศัยถนนหนทางไปมาหากัน

เป็นใหญ่เป็นสำคัญ เมื่อมีหนทางคนจะได้ไปมาได้ง่าย
ได้ไกลได้เร็วขึ้นเพียงไร ก็เป็นการขยายประชุมชน
ให้ไพศาลยิ่งขึ้นเพียงนั้น บรรดาการค้าขายอันเป็น
สมบัติของบ้านเมืองก็จะรุ่งเรืองวัฒนาขึ้นโดยส่วนหนทาง
นั้น เราจึงได้ขอสาหะศิศจะทำทางรถไฟให้สมกับกำลัง
บ้านเมือง

๖ พระบรมราชาบาทเมื่อพระราชทานธงชัยเฉลิมพล แก่กรมทหารบก

เมื่อขมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕

ธงชัยเฉลิมพลย่อมนี้เป็นยอดเป็นจอมแห่งกอง
ทหารทั้งหลายสืบมาแต่โบราณ เป็นหน้าที่เป็นพันธกิจ
ของทหารกองนั้น ๆ ที่จะต้องระวีรักษากองนั้นไว้ โดย
ความเคารพแลความรักเป็นอย่างยิ่ง เพราะเหตุว่าธงนั้น
ย่อมเป็นเครื่องแสดงเกียรติยศของกองทหารนั้น เมื่อ

เวลาเข้าสู่สงคราม ทหารทั้งปวงจำเป็นจะต้องพิทักษ์
รักษาธงชัยเฉลิมพลสำหรับกองตัวยิ่งกว่าชีวิต เมื่อเป็น
ดังนี้ธงชัยเฉลิมพลจึงเป็นเครื่องชักนำความองอาจแห่ง
หมู่ทหารทั้งปวงให้ต่อสู้ศัตรูมิได้ย่อหย่อน เมื่อมีความ
องอาจเช่นนั้นก็ย่อมเป็นเครื่องชักนำให้ถึงที่มีชัยชนะ
โดยความกล้าหาญ เพราะฉะนั้นธงชัยเฉลิมพลจึงเป็น
สำคัญของกองทหารสืบมาแต่โบราณ จนถึงปัจจุบัน
นี้ทั่วกันทุกประเทศ.

ทหาร ย่อม เป็น สิ่งสำคัญสำหรับที่ จะ ย่องกันรักษา
พระราชอาณาเขต แลเป็นเหตุที่จะให้อำนาจบ้านเมือง
กว้างขวางมั่นคงยั่งยืน ทหารไม่เป็นแต่สำหรับที่จะต่อสู้
ในเวลาที่เกิดการศึกสงครามอย่างเดียว ย่อมเป็น
ประกันห้ามการศึกสงครามมิให้เกิดมีได้ด้วย เพราะ
ฉะนั้นจึงต้องกล่าวว่า การที่มีทหารประจำรักษาพระราช
อาณาเขตอันพรั่งพร้อมไปด้วยเครื่องศาสตราวุธ แล
ความกล้าหาญนั้น เป็นเครื่องข่มกันการที่จะเกิด

สงครามได้ เหตุฉนั้นกองทหารทั้งปวงจึงเป็นผู้มีความ
ชอบอยู่เนื่องนิตย์ เพราะเป็นผู้ที่ทำให้มีความสงบเรียบร้อย
แก่บ้านเมือง.

๓ พระบรมราชาที่ ๑ พระราชทาน
นายทหารเลพลทหารเรือคราวเสด็จยุโรป

เมื่อพระกา พ.ศ. ๒๔๔๐

เจ้าทงหลายซึ่งมาอยู่ที่นี่ ข้าขอบอกว่าคราวนี้เป็น
คราวแรกที่เจ้าทงปวงได้มารับราชการในบ้านเมืองแล
ในหมู่คนซึ่งเป็นต่างประเทศต่างชาติต่างภาษา เป็น
เมืองต่างประเทศที่เขาถือชาติรักษาเกียรติยศ ขนบ
ธรรมเนียมแบบแผนของเขาอย่างกวคชัน พวกเราก็คือเป็น
ชาติหนึ่งซึ่งได้มาอยู่ แลจะไปในท่ามกลางคนต่าง
ประเทศเหล่านั้น เพราะฉะนั้นขอให้เจ้าทงปวงประพฤติตน
จงดี แลรักษาแบบแผนขนบธรรมเนียมไทยกวคชัน

อย่าให้ชาติเขยิบได้ว่าพวกเราเป็นชาติเลวทราม แล
 หมั่นสังเกตทำการตามน่าทึ่งปวง ให้เขาเห็นว่าเรา
 เป็นคนในชาติชาติหนึ่ง ถ้าผู้ใดไม่สยบหรือมีความ
 เกื้อกร้อนอย่างใดให้มายอกแก่เรา ที่มาด้วยกัน
 ในเทยวันก็ไม่มาก หมกด้วยกันเพียงสักสามร้อยคน
 เท่านั้น ให้ถือเสียว่าเป็นอย่างเช่นพี่น้องมาในเมืองต่าง
 ประเทศด้วยกันเถิด

๘ พระบรมราชาบาทที่ ๒ พระราชทาน
 นายทหารแลพลทหารเรือคราวเสด็จยุโรป
 เมื่อพระกา พ.ศ. ๒๔๔๐

เราขอเตือนให้เจ้าทั้งหลายตรองก่อนเวลาเรา
 ถึงฝั่ง ว่าความเจริญรุ่งเรืองทั้งหลายนี้ ได้เกิดขึ้น
 เพราะความสังเกตแล้วคิดการประกอบแลเล่าเรียนต่อๆ
 กันมา อาศัยความอดส่ำหัดแลความเพียรเป็นที่ตั้งเท่านั้น

เขาหาได้เป็นอย่างอื่น นอกจากเป็นมนุษย์เหมือนเราไม่
 เราควรจะมีมานะว่าเราเป็นมนุษย์เช่นเขา ไม่ได้เลว
 กว่าเขาในการที่เกิดขึ้นเลย แต่เพราะว่าเรามีความรู้
 น้อยกว่าเขาเท่านั้น จึงได้เห็นเป็นผิดกันบ้าง แต่เป็น
 การที่หนักหนาที่เขาไม่ได้ซ่อนเร้นความรู้เขาเลย เรา
 อยากจะอื่นใดเราเรียนรู้อย่างเหมือนเขาทั้งสิ้น ต้องการ
 อย่างเดียวแต่การอสร้าความเพียรเท่านั้น ที่จะให้วิเศษ
 เสมอเขา เจ้าหรือไม่ว่าพระพุทธเจ้าของเราทรง
 ตีเตียนความประพฤติของมนุษย์ ที่กล่าวว่าเวลาน
 ร้อนนัก เวลานหนาวนัก เวลานเข้านัก เวลานเย็นนัก
 เป็นต้น เพื่อจะฝึกการวางรที่จะทำให้เข้าไป เกิดจาก
 ความเกียจคร้าน พระองค์ตรัสว่าคำเช่นนั้นเป็นทางมา
 ของความฉิบหาย ไม่เป็นทางที่จะให้คนมีความเจริญ
 ขึ้นได้ทั้งความรู้แลความสุขเลย เพราะฉะนั้นเจ้าจงคิด
 ความ ๒ ข้อนี้ คือ ข้อ ๑ เราเป็นมนุษย์เหมือนเขาไม่ได้

เร็วกว่าเขา ข้อ ๒ ความเกียจคร้านเช่นนั้นเป็นทาง
ฉิบหาย ตามคำสอนของพระคาสตาของเรา ๒ อย่างนี้
เป็นความจริงแท้

เจ้าจงไว้ตัวเจ้าให้กล้าหาญ เพราะเราเป็นมนุษย์
อย่างเดียวกัน ไม่ควรเลยที่จะกลัวเกรงผู้ใดนอกจากผู้
ซึ่งเป็นเจ้า แลเป็นผู้บังคับบัญชาเหนือตัวเจ้า ซึ่งเป็น
ผู้จะปกครองออกหนุนแนะนำเจ้าให้ ได้ประพฤติการที่ถูก
ที่ดี ซึ่งไม่แต่จะพาให้สำเร็จประโยชน์ความประสงค์
ของคน ๆ เดียวหรือหลายคน แต่จะให้เป็นคนเป็น
ประโยชน์แก่ตัวเจ้า ทั้งในปัจจุบันแลภายหน้า กับทั้งเป็น
เกียรติยศ เป็นคุณต่อบ้านเมืองอันเป็นที่เกิดของเจ้า
ทั้งหลาย แลเป็นทางที่จะให้เกิดประโยชน์แก่ชาติของ
เราทั้งปวงสืบไปภายหน้าด้วย เพราะฉะนั้นความชั่วทั้ง
หลายที่ไม่ควรประพฤติ เช่นกับเล่นเบี้ยเป็นต้นเจ้าควร
จะละเว้นเสีย เรามีความเห็นชอบแลพอใจนักที่ได้ทราบ
ว่าผู้บังคับการเรือไต้ลงโทษแก่ผู้ประพฤติการชั่วอันนี้ใน

เรื่อเรา เราขอเตือนว่าการเล่นเช่นนั้นไม่ใช่ความ
ประพฤติของชาติเรา แต่ได้นำมาจากประเทศอื่น เป็น
ความประพฤติไปสู่ความฉิบหาย อันเราจะคิดเลิกถอน
เสียจากเมืองเรา เรายังคับเจ้าทั้งปวงเป็นอันขาด อย่า
ได้ประพฤติการเล่นเช่นนั้นต่อไปเลย.

เจ้าทั้งหลายจงมีใจส่ำห้ทำการในหน้าที่ของตน แล
อู่ส่ำห้สังเกตุจำการที่ใดเห็น แลการที่ใดทำในครั้ง
นี้ ด้วยความตั้งใจว่าเจ้าทั้งหลายได้จากบ้านมาไกลปานนี้
ไม่ได้มาเปล่า แต่จะเป็นผู้นำระเบียบการงานอันนัก
ทั้งความรู้ ไปเป็นครูบอกเล่าพวกเราทั้งหลาย ให้ความ
รู้ ค้ำยังขึ้น แลช่วยกันยกชาติเราให้เจริญรุ่งเรืองด้วย
วิชา แลด้วยอำนาจเสมอกับประเทศทั้งปวงที่เราจะได้
เห็น เราจะไต่ไม่ต้องน้อยหน้าเขาและไต่ มีความสข
มากชน ไต่ควรเลยที่จะท้อใจว่ายังห่างไกลนักที่จะ
หมิ่นกับเขา เพราะตั้งแต่ตัวเราลงไปอาศัยเจ้า

ทั้งปวงเป็นกำลังช่วย ทำโดยเต็มกำลังแลความเพียร
จริงแล้วเราคงสมคิด ถึงจะไม่ได้เห็นเอง แต่คงเป็น
ทางเคื่อนที่ลูกหลานเราจะได้เห็นในภายหน้า.

๕ พระบรมราโชวาทพระราชทานนักเรียนไทย
ที่ศึกษาวิชาอยู่ในประเทศอังกฤษ

เมื่อพระภา พ.ศ. ๒๔๔๐

การที่คอเวนเมนต์ไทยให้เจ้าทั้งหลายมาเล่าเรียน
วิชาในกรุงอังกฤษนี้ ให้มาเป็นตัวอย่างของนักเรียน
ไทย แลให้ไว้ด้วยความออกหนุนทุกอย่าง ถ้าเจ้าทั้ง
หลายมาเรียนวิชาได้ ไม่ตลอด เป็นแต่เรียนวิชาผิว ๆ
ไปเป็นฝรั่งเช่นนั้น นับว่าเป็นอันเสียทั้งเงินแลเสีย
ราชการด้วย คอเวนเมนต์ไทยไม่ได้ให้มาเล่าเรียน
เพื่อให้เสียเงินเปล่า ตั้งใจจะให้เล่าเรียนรอบรู้กลับไป
ทำการในบ้านเรือนของเราให้เจริญยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น
ถ้าเจ้าทั้งหลายรับบุญคุณของคอเวนเมนต์ไทยที่ออก

ทรัพย์แลส่งให้มาเล่าเรียนแล้ว เจ้าก็คงจะได้รับความ
 ความเจริญ ให้เจ้าจำไว้ในใจว่า ถึงเจ้าจะเป็นไทยไป
 เรือ ๆ ไร่ ๆ เจ้าก็คงจะได้ดี ไม่จำเป็นต้องทำทำเป็นอย่าง
 ฝรั่ง ให้เจ้าหมั่นอ่านสำหรับเล่าเรียนให้แล้วเสร็จเจ้าจะได้
 กลับไปบ้านเมือง ถ้าเจ้าจะนึกว่าอย่านับถาย นึกเสียว่า
 จะเล่าเรียนเมื่อใดก็ได้เช่นนั้น เป็นอันว่าเนวคนต่อคอ
 เวอนแมนต์ไทย ทอดอกทนส่งมาเล่าเรียนวิชาทั้งหลาย
 การที่เจ้าจะเล่าเรียนนั้นเจ้าต้องชวนชวายให้ไป วิชาเป็น
 อย่างดี แลอย่าให้นึกว่าตัวเจ้าจะแปลกกับคนใน
 กรุงเทพ ฯ อย่างใด เพราะเขาก็มีความรู้เหมือนกัน.

๑๐ พระราชดำรัสแก่พระบรมวงศานุวงศ์
 ผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศแลข้าทูตลอมองฐูลพระบาท
 เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป
 เมื่อพระภา พ.ศ. ๒๔๔๐

เรามีความเห็นประจักษ์มั่นแก่ใจอย่างหนึ่ง ซึ่ง
 ได้เกิดขึ้นแลติคมาจากการซึ่งเราได้ไปพบเห็นในครั้ง

ว่าไม่มีสิ่งใด ที่จะทำให้ชาติหนึ่งต่อชาติหนึ่งเกิด
 ความไมตรีต่อกันแลกัน ยิ่งกว่าซึ่งได้ต่างรู้จักกันแล
 กันเป็นอันดี ประเทศหนึ่ง ๆ ย่อมถือชาติของตน ย่อม
 มีพงศาวดารของตน มีผู้เป็นเจ้าของหรือเป็นประชาชนของ
 ชาติหนึ่ง ๆ ย่อมมีเหตุที่จะต้องรักบ้านเมืองของบรรพ
 ชรุษแห่งตนแลตน แลป้องกันอิศรภาพแห่งประเทศ
 นั้น ๆ ทั่วไป เพราะเหตุฉะนั้นเราทั้งหลายต้องมีความ
 นี้เลือกกันแลกัน ดังที่เรามีความปรารถนาจะให้ผู้อื่น
 นี้เลือกตัวเราทั้งหลาย เพราะเหตุว่าเราทั้งหลายได้เกิด
 มาเป็นมนุษย์เหมือนกัน มีความสมาคมแห่งชาติทั้ง
 หลายเช่นกัน เรามีความยินดีที่จะกล่าวว่า ความคิด
 เห็นอันนี้เป็นที่ตั้งแห่งความชอบธรรม แลหน้าที่อันมีอยู่
 ในอำนาจแห่งความปกครองของประเทศทั้งหลาย ซึ่ง
 เราได้ ไปเยี่ยมเยียนแล้ว อันท่านทั้งหลายซึ่งเป็นผู้
 สัมควร ได้เป็นผู้แทน อันเราได้นำมาพบปะด้วยความ
 ยินดีในเวลานี้.

ท่านผู้เป็นข้าราชการอันดีทั้งหลายของเรา เรามี
 ความยินดี ที่ได้ฟังถ้อยคำซึ่งท่านทั้งหลายได้แสดง
 ออกด้วยความพอใจต่อบ้านเมืองเราแลต่อตัวเรา เรา
 ทั้งหลายมีหน้าที่อย่างเดียวกันซึ่งจะต้องทำ ถึงแม้ว่า
 ต่างประเภทกันก็ดี เราหวังใจว่าท่านทั้งหลายคงจะเป็น
 ผู้สวาทที่จะช่วยเราในกิจการทั้งหลาย ซึ่งเราคิจะกระทำ
 ให้เป็นการดีต่อกรุงสยาม ความมุ่งหมายซึ่งเรามี
 อย่างเดียวกัน จะต้องเป็นไปเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแก่
 กรุงสยาม โดยวิธีซึ่งมีกฎหมายอันดี มียุติธรรมอันดี
 ปฏิบัติราชการโดยความซื่อตรง เพราะเหตุฉนั้นเราจะ
 ต้องไม่เป็นผู้ที่หลบตาถ่อเอาการซึ่งจะเป็นการที่ต่อชาติ
 อื่น แต่จะไม่เป็นการดีหรือเป็นการทวน เกินต้องการ
 ของประเทศสยามไป อีกฝ่ายหนึ่งเราจะต้องไม่เป็นผู้
 หลงใหลหลบตา ถอนันตามแบบอย่างหรือกฎหมาย
 โบราณซึ่งอาจได้ ในกาลครั้งหนึ่ง แต่เป็นการล่วงพ้น
 จากความพอใจซึ่งเรามีความต้องการ แลมีความคิด

๒๓
อยู่^๕กับ^๕คน^๕ คำ^๕ที่^๕เร^๕ากล^๕่า^๕ว^๕น^๕เร^๕า^๕เช^๕อ^๕ว^๕่า^๕ท^๕่าน^๕ท^๕้ง^๕ห^๕ล^๕าย^๕ค^๕ง^๕จะ^๕
เข้า^๕ใจ^๕ แ^๕ล^๕เร^๕า^๕ท^๕้ง^๕ห^๕ล^๕าย^๕จะ^๕เก^๕ิ^๕ร^๕ต^๕อ^๕ไป^๕ด^๕ว^๕ย^๕ก^๕ัน^๕ใน^๕ท^๕าง^๕ซ^๕ึง^๕
ส^๕ม^๕ค^๕ว^๕ แ^๕ล^๕เ^๕น^๕ท^๕าง^๕ท^๕เ^๕ริ^๕ญ^๕ช^๕น^๕เ^๕อ^๕ง^๕น^๕ิ^๕ค^๕ย^๕ จะ^๕ล^๕ะ^๕ห^๕ล^๕ิก^๕
ท^๕าง^๕ท^๕เ^๕ร^๕ง^๕เ^๕ก^๕ิ^๕น^๕ไป^๕ท^๕้ง^๕ส^๕อ^๕ง^๕ฝ^๕าย^๕ ค^๕ิ^๕อ^๕จะ^๕ไ^๕ม^๕ห^๕ย^๕ค^๕น^๕ึง^๕เ^๕ก^๕ิ^๕น^๕ไป^๕
ห^๕ร^๕ือ^๕ไ^๕ม^๕เก^๕ิ^๕ร^๕ว^๕เ^๕ก^๕ิ^๕น^๕ไป^๕ก^๕ว^๕่า^๕ท^๕ส^๕ม^๕ค^๕ว^๕จะ^๕เก^๕ิ^๕ร^๕ จะ^๕ท^๕ำ^๕ด^๕ิ^๕ง^๕ซ^๕ึง^๕
เ^๕น^๕การ^๕เ^๕น^๕อ^๕น^๕แ^๕ล^๕เ^๕น^๕การ^๕ท^๕ค^๕ท^๕่^๕ก^๕ม^๕เ^๕อ^๕

๑๑ พระราชดำรัสแก่พระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกาย
ที่วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป
เมื่อประภา พ.ศ. ๒๔๔๐

ข้าพเจ้าได้แสดงตนแล้วในที่ทั้งปวงให้เห็นปรากฏได้
ว่า ผู้ซึ่งถือพระพุทธศาสนาย่อมเป็นผู้มีธรรมที่ประเสริฐ
อยู่ ถ้าหากว่าชนภายนอกพระพุทธศาสนาจะไม่เห็นว่า
ดีกว่า ก็คงจะเสมอกับผู้ซึ่งประเสริฐแล้วในศาสนา

ของเขาทั้งหลายนั้น ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้รับความต้อนรับ
แลความเชื่อถือว่าเป็นผู้ประพฤติกิ ในหมู่ผู้ถือศาสนา
อื่น ๆ ทั่วทุกแห่ง.

๑๒ พระราชดำรัสแก่พระสงฆ์ทั้งหลาย

เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป

เมื่อพระกา พ.ศ. ๒๔๔๐

ข้าพเจ้าได้ไปเห็นประเทศอื่น ซึ่งมีศาสนาต่าง ๆ
กัน คุณความดีแห่งศาสนาทั้งหลายนั้น ก็ย่อมรวมลง
ในความประพฤติกิริตด้วยอาการทั้งปวง มากบ้าง
น้อยบ้าง ใช้ว่าจะเป็นศาสนาซึ่งไม่มีธรรมอันนั้นก็
มิได้ แต่ย่อมเป็นไปด้วยความประพฤติกิริตของศาสดา
ผู้สอนต่างกันบ้าง ด้วยความประพฤติกิริตของคนทีถือ
ศาสนานั้น บ้างบ้างหย่อนบ้าง ถึงพระพทธศาสนาอย่าง
เดียวก็นั้นอยู่ในที่อื่น ความประพฤติกิริตก็ย่อมหย่อน

ไปบ้าง ด้วยอาศรัยเหตุพิชิตผู้ทำนุบำรุงรักษา แต่
 ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้าไปในประเทศทั้งปวงนั้น ข้าพเจ้า
 มิได้มีใจจมไปในศาสนาอื่น คงความเห็นยังยืนอยู่ใน
 พระพุทธศาสนา ด้วยความเห็นว่าเป็นนิยานิกรรมแท้
 แต่ความค้อย่างหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าพอใจในความอิสระของ
 ผู้ซึ่งรักษาศาสนาอื่น ๆ ย่อมเชื่อเพื่อส่งสอนศาสนาของ
 เขา แลส่งสอนวิชาการมีหนังสือเป็นต้น ซึ่งเป็น
 อุปการแห่งความรู้ เพื่อความประพฤติดีของมนุษย์ทั้ง
 หลาย แลมีความอิสระปฏิสังขรณ์ แลรักษาอาวาส
 ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยแลเป็นทุนมีสการ ก็แลการทั้งปวง
 นั้น พระสงฆ์ทั้งปวงบางพวกในเมืองเรา ได้มีความ
 อิสระประพฤติให้เป็นคนเช่นนั้นอยู่แล้ว แต่ยังเป็นเหตุ
 ที่สมควรจะให้ไปทั่วไป แลเป็นมากขึ้นด้วยความ
 มุ่งหมายว่า เป็นการเกอกลแก่พระพุทธศาสนาแลแผ่
 เมตตาอารีต่อมนุษย์ทั้งปวง จะมีแต่ส่วนข้างคุณความ
 ดีที่จะยังเกิดแก่พระพุทธศาสนาสืบไปภายหน้า.

๑๓ พระบรมราชาโฆวาทพระราชทานประชาชน

เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป

เมื่อพระกา พ.ศ. ๒๔๔๐

ท่านทั้งหลาย ผู้เป็นประชาชนของเรา บัดนี้ควรที่
 เราทั้งหลายจะตั้งปณิธานอันดีแลรักษาไว้ด้วย เราตั้ง
 ใจริษฐานว่าเราจะกระทำการจนเต็มกำลังอย่างดีที่สุด
 ที่จะให้กรุงสยามเป็นประเทศอันหนึ่ง ซึ่งมีอิศรภาพแล
 ความเจริญ แลส่วนท่านทั้งหลายทั้งปวงนั้น จะเป็น
 ผู้มีความตรงแลจริงต่อพระเจ้าแผ่นดินของตน แลช่วย
 กันกระทำการทุกสิ่ง ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินจะทรงทำให้
 เป็นการดีแก่ท่านทั้งหลายด้วย แลความดีดังเช่นว่านี้ก็
 ไซ้แต่จะเพาะที่จะมีมาจากความเจริญแห่งทรัพย์สมบัติ
 ของแผ่นดินหรือของเอกชนเท่านั้น แต่ย่อมจะมีมาจาก
 การจิตใจที่ซื่อสัตย์สุจริตแลความยุติธรรม แลมีมาจาก
 การที่จำแนกแจกจ่ายเป็นส่วนใหม่ในเงินใช้ของแผ่นดิน
 ด้วย เพราะฉะนั้นเราทั้งหลายต้องพร้อมกันพยายาม

กระทำการ ไม่ละเพาเพียงสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่าง
เดียว แต่ต้องเป็นสิ่งอันชอบธรรม ด้วยพระพทธภาณิต
ก็ทรงตรัสไว้ว่า “อัมโม หเว รกฺขติ อัมมจารี” ธรรม
ที่ถูกต้องชอบย่อมรักษาผู้ที่ประพฤติธรรมอันนั้น

ยังมีข้ออื่นอีกที่เราต้องเตือนท่านทั้งหลายว่า ถึง
แม้ว่าเราทั้งหลายจะพึงมีน้ำใจประสงค์ดีเสมออันที่จะให้
มีความเจริญรุ่งเรือง แก่บ้านเมืองของเรา ก็
มิไฉนใครในความยุติธรรมเหมือนกันก็ เราทั้งหลาย
ก็พึงรู้เป็นแน่ได้ว่า เราคงจะทำลายการชั่วทั้งหลายให้
หมดสิ้นไปในทันทีหรือในเร็ว ๆ วัน แล้วจะกระทำการ
ดีให้ไ้ไ้มาก แลเร็วเสมอเหมือนกบตาคิดไว้นั่นก็
ไ้ไ้ไ้เอง แม้แต่ในประเทศยุโรปแลในเมืองที่รุ่งเรือง
เจริญอย่างย้งทั้งหลายนั้น เราก็ยังไม่เคยพบราษฎร
ชาวเมืองใดที่จะพอใจเต็มทีพร้อมกันทั่วทุกตัวคนต่อการ
ปกครอง แลการที่เข้าไปอยู่ในเมืองของเขาทั้งหลาย
นั้น เพราะเหตุอันควรที่เราทั้งหลายจะถือเอาเป็นบรรทัด

แลสิ่งทีเควรพนัถ์ถื่อว่าเปนฮากการกิริยาแลธรรมเนียม
แห่งประเทศของเราด้วย

ในใจความทีล่อกัน เราขอรวมความไว้ในสอง
สามคำ ทีเป็นลั้งซึ่งเราจะมุ่งหมายจากท่านทั้งหลาย
ผู้เป็นประชาชนชาวสยาม แลเป็นลั้งซึ่งท่านทั้งหลาย
จะมุ่งหมายจากตัวเรานั้นว่าจึงเป็นผู้มีความตรงความ
จริงต่อพระเจ้าแผ่นดินของตน พระเจ้าแผ่นดินก็จะมี
ความตรงความจริงต่อท่านทั้งหลายทั้งปวง

๑๔ พระบรมราชาบาทพระราชนานพวณักเรียน

ในกรุงเทพ ฯ เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป

เมื่อประภา พ.ศ. ๒๔๔๐

การเล่าเรียนเพื่อจะให้พอแก่ประโยชน์การงานทั้ง
ปวงในเมืองเรานี้ ไม่เป็นล้าคัญอยู่แต่ผู้ทีไปเรียนประเทศ
ยุโรปนั้นเลย เพราะเหตุว่าทางเล่าเรียนของเราในเมือง

ทางประเทศนั้น บางทีมากเกินไปกว่าความต้องการ
 หรือไม่ตรงต่อความต้องการในเมืองเรา แต่ค่าเล่าเรียน
 นั้นแพงกว่าในเมืองเราเป็นอันมาก ไม่พังก้าวถึงผู้ที่
 ไม่มีความอดสาเหเล่าเรียนนั้นเลย แต่เพียงผู้ซึ่งไม่
 มีความรู้ ในภาษาของตัวเองเสียในเบื้องต้นทอดระเสีย
 ตั้งหน้าเรียนเอาแบบฝรั่งแท้ บางทีเป็นเหตุให้เสีย
 เวลาแลกลบมาทำไม่ได้สักวาทันที เพราะไม่รู้ภาษา
 ของตัวชัดเจน แลไม่รู้ประเพณีบ้านเมืองของตัวอย่างไร
 นักเรียนบางคนได้ล้มภาษาไทยที่เคยพอ เพราะฉะนั้นเรา
 จึงได้ตักเตือนนักเรียนเหล่านั้นว่า ให้พินึกในใจไว้ว่า
 เราไม่ได้มาเรียนจะเป็นฝรั่ง เราเรียนเพื่อจะเป็นคนไทย
 ที่มีความรู้เสมอกับฝรั่ง เมืองเราเวลานี้ต้องการคนที่
 มีความรู้ที่จะรับราชการในหน้าที่ต่าง ๆ แลประกอบ
 การต่าง ๆ ทั่วไปเป็นอันมาก เพื่อจะให้การปกครอง
 บ้านเมืองเป็นผลสำเร็จแท้จริง แลให้ชาติเราเจริญ
 ด้วยทวีปย์สมบัติ แลวิชาความรู้แลการช่างเฟื่อง

ฟังแพร่หลายเสมอเหมือนชาติอื่น การเรียนจึงเป็นข้อ
 สำคัญในความเจริญของบ้านเมืองเป็นอันมาก แต่เป็น
 การพินิจกำลังที่เราจะคิดส่งนักเรียนไปเล่าเรียนในประเทศ
 ยุโรปให้มากตามความต้องการ แลเป็นการไม่แน่นอนเลย
 แท้จริงใช้ว่าคนที่ไปเรียนในยุโรปแล้ว จะดีกว่าคนที่เรียน
 ในประเทศในเมืองเราไปทั่วทุกคน แต่เราต้องยอมรับว่า
 ผู้ซึ่งมีสติปัญญาแลมีความอดสาหัสไม่ได้ละเลยภาษา
 ของตัวเอง คงจะดีกว่าที่จะเล่าเรียนอยู่แต่ในเมืองเรา
 เพราะทำทางที่จะรู้ได้ เห็น แลผู้ที่จะสอนหาได้ง่าย
 สะดวกกว่า เพราะฉะนั้นเราขอกล่าวว่ามีคนรู้แต่
 ชั่วในเมืองเราเองก็ดี หรือเรียนภาษาต่างประเทศด้วย
 ในเมืองเราเองก็ดี มีขึ้นกันคนนับว่าเป็นผลประโยชน์อัน
 หนึ่ง เกิดขึ้นแก่บ้านเมืองแลชาติของเรา มีมากขึ้น
 เพราะฉะนั้นควรที่เจ้าทั้งหลายจะทำให้คนให้เป็นผู้ที่มราคา
 ด้วยความรู้เป็นประโยชน์เกิดขึ้นแก่บ้านเมืองซึ่งเจ้าทั้ง
 หลายได้เกิดแล้ว ไม่ควรจะมีความทอดธุระในการ

เล่าเรียนภาษาของตัวเองก็ดี ภาษาคำต่างประเทศก็ดี ใน
เมืองเรา ๆ ใต้คืออยู่ที่จะออกหนนการเล่าเรียนในเมือง
เราซึ่งเห็นว่าเป็นค้ำมูลสำคัญของความมั่นคงของพระ
ราชอาณาจักรดังเช่นกล่าวมาแล้ว นักเรียนผู้ใดที่มี
ความรู้แลความสามารถ ไม่ว่าชาติตระกูลอย่างใด
คงจะได้รับคามออกหนนของเรา ให้ความรู้ตามสมควร
แก่ปัญญาของตน แลได้รับผลอันเกิดแต่ความรู้นั้น
โดยไม่มีที่เลือกที่เว้น

๑๕ พระบรมราโชวาทพระราชทานสมาชิก

กรีฑาสโมสร เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป

เมื่อประภา พ.ศ. ๒๔๔๐

คำ “ กรีฑา ” แปลว่าเล่น แต่การเล่นย่อมเป็น
ไ้ทั้งมีคุณแลมีโทษ เมื่อมีการสโมสรวเล่นในการที่
เป็นประโยชน์ เพื่อเป็นอุปการแก่กำลังกายแลความ
รื่นเริงบรรเทิงใจไม่ประกอบไปด้วยโทษ เรามีความยินดี

พอใจที่จะได้บำรุงอุดหนุนกวีทำอันเป็นประโยชน์เช่นนั้น
เราเข้าใจว่าความมุ่งหมายของสโมสรอันนี้ เป็นดังเช่น
เราได้กล่าวมาแล้ว ย่อมมีทั่วไปในประเทศทั้งหลาย
ซึ่งเราได้ไปเห็นมาแล้ว เราขอให้สโมสรอันนี้ได้ดำรง
อยู่ในทางความคิดอันดีตามที่ได้เริ่มขึ้นไว้นั้น อันการ
เล่นย่อมเป็นคั่นกับการงาน เราขอชักชวนแลตักเตือน
ท่านทั้งหลายว่า ถึงเรามีความพอใจในการรับรองอัน
ครึกครื้นที่ท่านทั้งหลายได้มีให้แก่เราในครั้งนี้ โดย
ความพร้อมเพรียงเต็มใจด้วยกัน เรายังจะมีความยินดี
อีกเป็นอันมาก ที่จะได้เห็นท่านทั้งหลายพร้อมใจกัน
ทำการช่วยเราในหน้าที่อันหนัก

๑๖ พระบรมราชาบาทพระราชนานข้าราชการ
ในพระองค์ เมื่อเสด็จกลับจากยุโรป

เมื่อพระกา พ.ศ. ๒๔๔๐

ถึงว่าเรามีได้ มีความพอใจที่จะเลือกว่า คนทั้งปวง
มีส่วนซึ่งเราจะคิดเห็นเป็นพวกเป็นคณะที่ควรจะได้รับ

อุดหนุนแลป้องกันบ้าง ไม่ควรจะได้บ้าง ดังนั้นเลยก็
 แต่ความไมตรีแลปรานีบางอย่างย่อมมีอยู่ตามความเป็น
 จริง คือเป็นผู้ซึ่งได้มีความคุ้นเคยกันฉันประจักษ์ว่ามี
 หรือเป็นผู้ซึ่งได้รับราชการอยู่ในตำแหน่งภายในใกล้ชิด
 แต่ปางก่อนแลในปัจจุบัน อันควรกล่าวว่าเป็นคนอยู่ใน
 เรือนซึ่งย่อมจะเป็นผู้คุ้นเคยกัน ยิ่งกว่าผู้ซึ่งไม่ได้ตั้งอยู่
 ในตำแหน่งที่เช่นนั้นโดยธรรมดา แต่เราเชื่อว่าท่านทั้ง
 หลายไม่ได้หวังต่อเหตุนี้สำหรับไม่ประพฤติทางที่ดี อัน
 ควรที่ข้าราชการหรือผู้ที่ทำเนิรในคลองธรรมจะประพฤติ
 แต่ได้กลับถือว่า เป็นเพราะเหตุที่ท่านทั้งหลายได้ตั้ง
 อยู่ในฐานพิเศษนี้ ยิ่งเป็นเหตุที่จะต้องชวนช่วยต่อความ
 ประพฤติดีให้สืบแก่เกียรติยศ ซึ่งได้ถือว่ามิใช่แก่ตัว
 แลด้วยความรักใคร่ต่อตัวเรา เราขอให้ท่านทั้งหลาย
 ทราบบว่าเรามีความพอใจ เห็นชอบในความคิดของท่าน
 ทั้งหลายทั้งนี้ เพราะฉะนั้นการรับรอง ซึ่งท่าน

ทั้งหลายได้ทำให้เราวันนี้ เราถือว่าเป็นการแสดงพยาน
ความรู้สึกอันดีของท่านทั้งหลายทั้งเช่นกล่าวมานี้

๑๗ พระบรมราโชวาทพระราชทาน

เมื่อเฉลิมพระชนมพรรษาครบรอบ ๕๐ ปี

เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๔๖

เป็นธรรมดาของผู้ที่มุ่งหมายไม่คิดแก่กาย แลชีวิต
เพื่อจะทำการให้สัมประสงค์อย่างหนึ่ง เมื่อแสดงออกหลัง
ไปก็เห็นผลแห่งความพยายามนั้นเป็นผลสำเร็จ ถึง
ไม่เต็มความปรารถนาเพียงครึ่งหนึ่งก็ ก็ย่อมมีความ
เบิกบานใจเป็นเครื่องยั่วให้เกิด ความอัสสาหะแรงกล้าขึ้น
ในการข้าน่าที่จะทำต่อไป เราหวังใจว่าท่านทั้งหลาย
ผู้ที่ได้ช่วยเราในความปรารถนาอันใหญ่นี้ คงจะมี
น้ำใจเหมือนเราก็คงเช่นนี้

๑๘ พระบรมราโชวาทพระราชทาน

เมื่อกรมทหารบกทูลเกล้าฯ ถวายพระคทาจอมพล

เมื่อขบถเถาะ พ.ศ. ๒๔๔๖

แท้จริงทุกประเทศทั่วโลกแต่โบราณมา ย่อมยก
 ย่องว่าทหารเป็นจำพวกที่มีเกียรติยศสูงเกียรติยศใหญ่
 จนคำว่าชาติหรือกษัตริย์ ซึ่งเป็นคำหมายชาติของคน
 พวกหนึ่งซึ่งเป็นทหาร ได้ใช้เป็นคำเรียกพระเจ้าแผ่นดิน
 ทั่วไปว่าพระมหากษัตริย์ คือ ท่านผู้เป็นทหารใหญ่
 เช่นนี้ ถือว่าเป็นคำยกย่องอย่างสูงซึ่งจะพึงยกย่องได้
 ซึ่งทหารเป็นผู้แปลกจากใครก็เพราะเป็นผู้มีความสัตย์
 ถิ่นมั่นในธรรมของทหารคือใช้ศัสตราอาวุธในการที่ตั้งใจ
 ไว้ เช่นรักษาชาติศาสนาแลบ้านเมืองเป็นต้น มีความ
 กล้าหาญไม่คิดแก่ความยาก ไม่คิดแก่ชีวิต

๑๕ พระบรมราโชวาทพระราชทานประชาชน

ที่ถวายพระบรมมรูปทรงม้า

ในการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก

เมื่อวันพุธ พ.ศ. ๒๕๕๑

ธรรมเนียมเป็นอุปการะใหญ่ในที่นี้จะตั้งความปกครองให้
เป็นหลักฐานมั่นคงแลเป็นการสำเร็จโดยดีด้วยคน คือ
ต้องอาศัยสามัคคีเป็นที่ตั้ง แต่ก่อนมาเมื่อ
ประเทศเราอยู่แต่ลำพัง มิได้มีสมาคมด้วยประเทศอื่น
ความรู้สึกละเอียดในยอมเห็นการเล็กเป็นใหญ่ เห็นใกล้
เป็นไกล ความมุ่งหมายแลความประสงค์ทั้งวงอันแคบ
ต่างคนต่างคิดไปตามอัธยาศัย ครั้นเมื่อประเทศเรา
ได้สมาคมคบหากับนานาประเทศที่มีอำนาจใหญ่ ๆ ทั้ง
ได้มีความตั้งใจที่จะจัดการปกครองให้ประกอบด้วยหลัก
ฐานมั่นคง ดำรงอิศรภาพของแผ่นดินไว้ยั่งยืน ทั้งจะ
บำรุงอาณาประชาราษฎร ให้มีทำทางประกอบการแสวงผล

ประโยชน์เจริญยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน จึงเป็นข้อสำคัญซึ่งจะ
 ให้เกิดมีความสามัคคีต่อกันตั้งแต่ในพระบรมราชวงศ์ลง
 ไปจนถึงอาณาประชาราษฎร ให้เกิดสมัคสโมสรไว้วาง
 ใจกัน ให้อาณาประชาราษฎรเชื่อมั่นในความปกครอง ว่า
 จะทำเนิรไปในทางซึ่งจะให้เจริญสุขสมบัติ จะจัดการซึ่ง
 ไม่เป็นกรรมแลทางที่เดือดร้อนให้สิ้นไป ให้ประชาชน
 ทั้งปวงรู้สึกใจว่า เป็นชาติอันหนึ่งอันเดียวกันโดยสนิท
 มิได้เลือกกำเนิดแลศาสนา ให้มหาชนรู้สึกรักชาติแล
 ประเทศของตน ประกอบการแสวงผลให้เจริญโภคทรัพย์
 ตามสมควรแก่ความสามารถ การซึ่งจะทำเนิรความ
 ประสงค์อันนี้ให้สำเร็จเป็นผลอันได้ ย่อมอาศัยด้วย
 เหตุหลายประการ ทั้งการปกครองอันดีมีความนิยม
 เป็นอุปการ แลการเล่าเรียนให้รู้ทางประโยชน์ใช้
 ประโยชน์แลที่เป็นสำคัญยิ่งนั้น ยังจะต้องประกอบด้วย
 ความชำนาญในกิจการทั้งปวง อันจะนำไปให้ถึงความ

สำเร็จอันชอบ เป็นส่วนซึ่งต้องกระทำให้ดำเนินไปณภาย
ใน ไม่พิกที่จะกล่าวถึงความยากลำบากอันมีมาแต่ภาย
นอกเป็นเหตุให้การไม่สำเร็จสทวก็ทำได้โดยเร็ว

๒๐ พระบรมราโชวาทพระราชทาน
พระบรมวงศานุวงศ์แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้า
ในการเฉลิมพระชนมพรรษา

เมื่อพระกา พ.ศ. ๒๔๕๒

ความเชื่อมั่นในใจเรามีอยู่เป็นนิตย์ว่าที่พระราชอาณา
จักรนี้ ได้มีความเจริญรุ่งเรืองมาากี้ แลที่จะเจริญ
รุ่งเรืองต่อไปได้ในภายหน้าก็ อาศัยความรักใคร่
ไมตรีที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในระหว่างพระเจ้า
แผ่นดินกับประชาชนเป็นกำลังอันสำคัญของท่านเมือง
รูปเราซึ่ง คนทั้งหลายได้ สร้าง ประดิษฐานไว้ กับ ทั้งคำ
จารึกแลจดหมายเหตุการงานที่ได้ มีเมืองวร รัชมิง คลา

ภิเชณนั้น แม้เป็นเกียรติยศแก่ตัวเราเป็นเบื้องต้น
ก็จริง แต่เห็นว่าคนทั้งหลายที่ได้ช่วยกันสร้างรูป
แลช่วยงานนั้น ได้ทำคุณอย่างสำคัญให้แก่บ้านเมือง
ด้วยอีกสถานหนึ่ง เพราะรูปแลจารึกจดหมายเหตุจะ
อยู่ปรากฏเป็นพยานแลเป็น เครื่องแนะนำแก่คนทั้งหลาย
ในภายหน้า ให้ดำรงความรักใคร่ในระหว่างพระเจ้าแผ่นดิน
กับประชาชนไว้ให้มั่นคง จะเป็นประโยชน์ให้บ้าน
เมืองของเราแลชาวเราได้มีความ เจริญสุขสมบูรณ์ถาวร
สืบไป

๒๑ พระบรมราโชวาทพระราชทานนักเรียน นายร้อย

เมื่อพระภา พ.ศ. ๒๔๕๒

การทหารนั้น ที่จะสำเร็จไปได้ก็โดยที่มีผู้บังคับ
บัญชาควบคุมให้พอแก่การ ถึงแม้ว่าเราจะมีพลทหาร
มากมายเท่าใดก็ดี แต่ไม่มีผู้ที่จะควบคุมทหารเหล่านี้นั้นเข้าสนามรบ
ทหารเหล่านั้นก็ไม่สามารถจะไ้ชัย

ชำนาญเข้าศึกได้เลย ย่อมต้องอาศรัยนายทหารที่มีความรู้ และมีสติปัญญาสามารถที่จะนำไปสู่ชัยชนะได้ แลควบคุมบังคับบัญชาในเวลาปรกติ ก็นายทหารนั้นจะได้อำนาจไหนเล่า ก็ต้องได้จากโรงเรียนนายร้อย คือจากพวกเจ้านาย เพราะฉะนั้นเจ้าทั้งหลายจึงตั้งใจสาธยายในการเล่าเรียนวิชาของตนให้ดีเถิด เปรียบการที่จะทำหน้าที่ซึ่งสำคัญที่สุด ซึ่งถ้าพบในทางทำการให้แก่เจ้าแผ่นดิน ก็เป็นการฉลองพระเดชพระคุณที่ดียิ่งกว่าอย่างอื่น คือนำมาซึ่งกันความอิศราภาพของบ้านเกิดเมืองนอนของเรา

๒๒ พระบรมโอรสาธิราชฯ

เมื่อแสดงกสิกรรมแลพานิชการ

เมื่อขจร พ.ศ. ๒๔๕๓

ในประเทศไทยรัฐบาลย่อมออกนํ้า แนนํ้าราษฎร
ในกิจการทั้งปวงทุกอย่างมาแต่ไหนแต่ไร ขอให้

กระทรวงเกษตร พยายามที่จะ จัดการ แนะนำ ชาวเราให้
 เข้าใจ แลพยายามในการกลสิกรรมแลพานิชการยิ่งขึ้น
 อันจะเป็นที่ตั้งแห่งความสมบูรณ์ แลเป็นที่ยึดแห่งกำลัง
 แลความมั่นคงของชาติ เราควรจะเป็นที่พอใจเป็น
 อันมาก ซึ่งได้มีการติดต่อกับนานาประเทศอันรุ่งเรือง
 ด้วยวิชาทั้งสองประการนี้ ย่อมเป็นเหตุที่จะแนะนำชัก
 ูงประชาชนของเราให้ถึงความสมบูรณ์ขึ้นได้ ด้วย
 อาศรัยการสมาคมกับพ่อค่านานาประเทศ ซึ่งได้แลกเปลี่ยน
 ประโยชน์กันแลกัน ขอให้กระทรวงเกษตรได้
 ทราบความพอใจของเรา แลขอขอยุติท่านทั้งหลายผู้
 ที่ได้ช่วยให้การแสดงกลสิกรรมแลพานิชการนี้สำเร็จ แล
 ขออำนวยการให้การที่เริ่มแล้วด้วยคน สำเร็จเป็นผลอันดี
 สืบไปภายหน้า

๒๓ พระบรมราโชวาทพระราชทาน
พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการพลเรือน
ในการเฉลิมพระชนมพรรษา

เมื่อขอ พ.ศ. ๒๕๕๓

ความรู้สึกและความซื่อตรงต่อหน้าที่ เป็นคุณสมบัติอัน
สำคัญของคนทั้งปวง ไม่ว่าผู้ที่มีบรรดาศักดิ์สูงต่ำเพียง
ใด หรือว่าจะเป็นคนรับราชการฝ่ายทหารฝ่ายพลเรือน
หรือประกอบกิจการอย่างใด ๆ ถ้าคนทั้งหลายมีความรู้สึก
และซื่อตรงต่อหน้าที่ของตน ๆ แล้ว ก็อาจให้เกิดความ
พร้อมเพรียงเป็นกำลังช่วยกันประกอบกิจการทั้งปวง ให้
สำเร็จลุล่วงไป ได้ประโยชน์แก่ตนเอง แลเกิด
ประโยชน์แก่บ้านเมืองของตนได้ตั้งประสงค์ ขอให้
ท่านทั้งหลายจงถือคำ คำเตือนของ เรานี้ เป็นบรรทัดฐาน
ที่จะปฏิบัติราชการหรือกิจการในหน้าที่ของตนให้ทั่วกัน

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ตำบลดอนราชบุรี จังหวัดพระนคร

วันที่ ๒๖ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๗๐